

Univerzita
Pardubice
Fakulta
teologická

Oponentský posudek na disertační práci Kristýny Pilecké *Světový étos a Bahá'u'lláhův světový řád* (zhodnocení dvou životních modelů)

Kristýna Pilecká, doktorandka katedry teologické etiky Evangelické teologické fakulty UK, svou disertační práci věnuje naléhavému tématu dnešní doby, totiž hledání mírového světového řádu. Rozebírá v ní dva nábožensko-etické modely předkládající globální mírovou vizi, z nichž jeden je spojen s Bahá'í náboženstvím a jeho zakladatelem Bahá'u'lláhem, zatímco druhý s Projektem Světový étos švýcarského teologa Hanse Künga. Z těchto dvou fenoménů je zatím v české odborné literatuře mnohem více reflektován küngovský projekt, zatímco ve vztahu k Bahá'í víře a ke zvolené komparaci lze předkládanou disertaci označit za pozoruhodné průkopnické dílo.

Dvousetstránková práce je poměrně přehledně rozdělena do tří hlavních částí, v nichž pisatelka nejprve popisuje historické zázemí obou modelů, pak se zabývá jejich normativními obsahy a nakonec mapuje jejich praktické konsekvence. Tato rámcová struktura je ovšem ještě kombinována s rozdělením do kapitol, mezi které je nevhodně zařazen i Úvod číslovaný jako první kapitola a Závěr jako kapitola devátá. Délka jednotlivých kapitol kolísá mezi jednou a šedesáti stranami, takže dělení práce nepůsobí vždy zcela promyšleně (např. krátké dvě úvodní kapitoly mohly být začleněny do Úvodu).

Ve svém posudku nicméně nebudu sledovat strukturu disertace, ale spíše se postupně vyjádřím k tomu, jakým způsobem v ní pisatelka pojednává o Projektu Světový étos a Hansi Küngovi, o Bahá'í víře a Bahá'u'lláhově světovém řádu a o komparaci zvolených fenoménů.

Problémy spojené s popisem Světového étosu začínají otázkou, nakolik jde o kolektivní projekt spojující teology a myslitele z různých náboženství a nakolik o ideu jediného muže, tj. Hanse Künga. Tato otázka může být konkretizována otázkou po autorství *Prohlášení ke světovému étosu*, přijatého Parlamentem náboženství světa z roku 1993. Z výkladu Kristýny Pilecké v kapitole 7.1.4. se zdá, že šlo spíše o Küngovo než o kolektivní dílo. Také uspořádání literatury ke Světovému étosu v bibliografii, v níž výrazně dominují oddíly nadepsané „Hans Küng“ a „Hans Küng et al.“, nasvědčuje zdůrazňování role tohoto jediného autora. Jiní významní badatelé spojení se Světovým étosem jsou v práci zmiňováni spíše jen okrajově.

Zarážející je mj. skutečnost, že českých aktivit na tomto poli se pisatelka dotýká jen v pozn. 621 na s. 142 (z níž se navíc zdá, že o jejich současném stavu nemá představu). O Evangelické teologické fakultě UK se v tomto ohledu nezmiňuje vůbec. Čtenář by spíše očekával, že předkládaná disertace se bude naopak prezentovat jako součást bádání o Světovém étosu na ETF.

Jméno Hanse Künga se sice neobjevuje v názvu práce, ve kterém je řeč jen obecně o Světovém étosu, avšak v jejím textu je věnováno hodně prostoru i myšlenkám a aktivitám tohoto teologa,

kteřé se Světovým étosem nesouvisejí. Určité problém spočívá v tom, že jsou do značné míry vykládány z pohledu samotného Kunga a že autorka nepoužívá literaturu ke Kungovi kritickou. Tím je dána jednostrannost některých závěrů. Na s. 40 např. pisatelka uvádí, že roku 1980 byla Kungovi Římem odebrána kanonická mise, a to kvůli „přelomové“ knize *Unfelbahr? Eine Anfrage*, v níž nastavil „kritické zrcadlo katolické církvi“. Nezmiňuje při tom už dřívější nesouhlas katolických církevních představitelů s Kungovou kritikou tradiční christologické a trinitární věrouky, ale ani (s její prací z teologické etiky bezprostředněji související) vysoce kontroverzní názory Hanse Kunga na témata typu eutanazie. Sice fundovaný, avšak kritickou literaturu nezohledňující přístup autorka zaujímá např. i ke Kungově teorii střídání paradigmát. K tomu se ještě vrátím při hodnocení její komparace Kungovy vize s Bahá'í světovým řádem.

Co se týče částí práce věnovaných představení Bahá'í náboženství, pisatelka v nich více než v pasážích zabývajících se Hansem Kungem kombinuje používání primárních a sekundárních zdrojů, tedy v tomto případě Bahá'í textů a kritické religionistické literatury. Propojení obojího není ovšem vždy zcela ústrojné. Zatímco některé pasáže jsou psány z religionistického odstupu, jiné prostě reprodukují pohled Bahá'í víry včetně používání jejich vyznavačských formulací typu „Bahá'u'lláhem zjevené texty“ (s. 102 aj.).

Představení Bahá'í přístupu k jiným náboženstvím a Bahá'u'lláhovy mírové vize je nejednoznačné (na s. 29 např. pisatelka naznačuje možnost její interpretace jak v kontextu mezináboženského dorozumění, tak i ve smyslu nahrazení „předchozích“ náboženství Bahá'í vírou). To ovšem nepokládám za slabinu předkládané práce, ale spíš za známku toho, že autorka ve svém studiu Bahá'í náboženství dospěla k takové úrovni fundovanosti, na které už zjednodušující „nálepkování“ popisovaných náboženských konceptů není možné. Větší prostor nicméně ve svém textu dává pozitivním interpretacím, podle nichž „akceptování jiných náboženství vyplývá už ze samotné podstaty bahá'í víry“ (s. 130), než rovněž se nabízející možnosti interpretovat toto akceptování spíše negativně ve smyslu „rozdrčení v objetí“.

Je možná škoda, že v pasážích věnovaných knize *Světový étos Projekt* v její práci není zmíněn Kungův rozbor různých modelů mezináboženských vztahů, mezi něž patří i „strategie objímání“. Jestliže si je pisatelka vědoma toho, že Bahá'í teologie má své kořeny v islámských východiscích (viz např. s. 101), bylo by vhodné dotknout se i pohledu na „předchozí“ náboženství v islámu.

Práce Kristýny Pilecké však rozhodně nevzbuzuje pochybnosti ve vztahu k autorčině obeznamenosti s věroučnou identitou Bahá'í víry. Spíše v ní poněkud překvapuje minimální pozornost věnovaná věroučné identitě křesťanství. Přejdeme-li ke srovnávání Bahá'í teologie s teologií Hanse Kunga, zajímavá podobnost, kterou doktorandka zmiňuje ve vztahu k obojímu (a kterou by bylo třeba více rozebrat), souvisí s důrazem na nástup „nového paradigmatu“. Podle Kunga by např. církev v rámci dnešního paradigmatu měla „zrušit zastaralá dogmata“ (s. 79). Zakladatel Bahá'í víry zase vyznavače různých náboženství včetně křesťanství vyzýval, aby opustili paradigmatata spojená s minulostí a přijali jeho poselství jako Boží zjevení odpovídající moderní době.

Křesťanská teologie dnes zřejmě stojí nejen před nebezpečím, že nebude adekvátně reagovat na výzvy doby, ale také před nebezpečím, že si naivním chápáním „změny paradigmatu“ podřeže své vlastní kořeny. V rámci práce zaměřené na nábožensko-etické hodnoty by nebylo od věci konstatovat, že právě tolik potřebné duchovní hodnoty jsou ohrožovány nejen fundamentalismem

či náboženskou nesnášenlivostí, ale také z druhé strany relativismem či synkretismem.

V každém případě lze ovšem ocenit přínos práce spojený s popsáním vztahu mezi „divinem“ a „humanem“, na kterém jsou tyto hodnoty založeny, a to na základě komparace tohoto vztahu v künigovském a Bahá'í modelu. Právě jen v této rovině vzájemné provázanosti „divina“ a „humana“ lze také podle mého názoru „mezináboženský“ projekt Světového étosu a „zjevenou“ vizi světového míru nedílně spojenou s vyznáváním jednoho konkrétního náboženství smysluplně srovnávat.

Jinak lze pochybovat o tom, zda je vůbec vhodné používat obrat „dva životní modely“, který se objevuje už v názvu předkládané disertace. Jako dva konkrétní „životní modely“ by bylo možné srovnávat spíše např. Bahá'í víru a křesťanské následování Krista než Bahá'í víru a Světový étos. Na s. 175 pisatelka výslovně říká, že „Světový étos už ze své podstaty nemůže poskytnout základ víry, kterou v křesťanství představuje Ježíš Kristus, v islámu Muhammad, v bahá'í víře Bahá'u'lláh, a ani to není jeho záměrem“. Citovaná teze je ovšem religionisticky problematická, protože roli Krista v křesťanství a Muhammada v islámu nelze fenomenologicky srovnávat.

Religionistická komparace místa Bahá'u'lláha v Bahá'í náboženství s místem Krista v křesťanské víře s případným teologickým vyhodnocením jejích závěrů by možná byla, doktorandka ji však neprovádí. Určitá srovnání Bahá'í víry s křesťanstvím se sice v textu objevují (viz např. srovnání Bahá'í teologie s chápáním Božího slova u Slavomila Daňka na s. 6 nebo dokonce s trojičným učením Řigena či Tertulliana na s. 114), v těchto případech se však jedná o komparaci spíše nahodilou a povrchní. Ve skutečnosti podobné formulace zaznívají v různých náboženstvích v odlišných kontextech. Tento problém by neměl být ponechán stranou ani ve vztahu k Projektu Světový étos, v němž Küng podle svých kritiků v různých souvislostech zaznívající etické výpovědi jednotlivých náboženství příliš snadno převádí na společného jmenovatele.

Jak jsem se již zmínil, za problematickou stránku disertace považuji vcelku nekritický přístup k teologii Hanse Künga. V práci předkládané na křesťanské teologické fakultě by čtenář čekal např. určité pozastavení se nad konstatováním, že chápání Božího synovství Ježíše Krista u Hanse Künga je totožné s chápáním Božího jednání skrze různé proroky („manifestace Boží“) v Bahá'í teologii (s. 118).

Doktorandka nesporně prokazuje hluboké religionistické znalosti a schopnost nemalého badatelského přínosu na poli etiky. Ve vztahu k teologii, případně ve vztahu k volbě a dostatečnému vysvětlení použité metodologie, nicméně její práce vzbuzuje pochybnosti. Na s. 9 je např. řečeno, že „teologicko-religionistický (?) diskurs má ovšem tu nevýhodu, že legitimita jeho pravd a dogmat je v zásadě neverifikovatelná, což je dáno metaforičností jazykových nástrojů a předmětem zkoumání, kterým je Bůh“. Lze opravdu říci, že pro teologii (o religionistice nemluvě) je „předmětem zkoumání“ Bůh? Rád bych v této souvislosti připomněl výrok prof. Hellera, který s odkazem na Martina Bubera konstatoval, že „Bůh, který se stal předmětem čehokoli, třeba i bádání, je *eo ipso* modla“.

Pokud se pisatelka chtěla metodologicky soustředit jen na pole teologické etiky, bylo by zase s podivem, proč nepoužila některé zásadní práce z tohoto oboru (např. Richovy a Trojanovy). V práci obhajované na Evangelické teologické fakultě a zkoumající dva modely „nápravy stávajících poměrů v lidské společnosti“ (viz anotace) bych čekal např. i zmínku o Komenského

Obecné poradě o nápravě věcí lidských. Mezi použitou literaturou ale chybí i tituly s bezprostředním vztahem ke zvolenému tématu. Např. i česky vydanou zásadní publikaci *Mosty do budoucnosti* (anglicky *Crossing the Divide*) z roku 2001 sice doktorandka v pojednání o praktických aplikacích Světového étosu na s. 140 uvádí, omezuje se však jen na zmínky o ní v jiných knihách bez odkazu k ní samotné.

Celková šíře použitých zdrojů je jinak dostatečná a ve vztahu k Bahá'í víře až obdivuhodná. Překlady z angličtiny či němčiny však nejsou vždy terminologicky sjednoceny s citacemi textů v češtině (na s. 122 se např. objevuje běžně používaný Bahá'í termín „Projev Boží“, zatímco na s. 120 je řeč o Boží „manifestaci“). Řada citátů v různých jazycích je do textu zařazována bez přeložení do češtiny, což samozřejmě narušuje jeho plynulost. U vlastních jmen by místo anglických transkripcí typu „Kyoto“ (s. 50) nebo „Badasht“ (s. 57) bylo vhodnější české Kjóto a Badašt. V Úvodu chybí poznámka věnovaná transkripci, která by u textu zabývajícího se v neposlední řadě náboženstvím perského původu byla jistě na místě.

K formální stránce práce je nutné vznést určité výhrady, byť jen dílčího rázu. Uspořádání bibliografie je poněkud diskutabilní. V oddíle „Ostatní literatura“ je v jednom případě uveden časopis jako celek, v jiných konkrétní články. Forma uvádění bibliografických údajů je nejednotná. U článků místy chybí čísla stránek. Jiné údaje jsou zase nadbytečné (např. místo „Piper Verlag GmbH“ by stačilo Piper). Jména typu „von Bruck“ jsou řazena pod V místo pod B.

Kurzívou jsou v bibliografii psány někdy názvy časopisů a jindy názvy konkrétních statí. Názvy knih jsou uváděny v bibliografii a poznámkách kurzívou, zatímco v textu běžným písmem v uvozovkách. Na konci některých poznámek pod čarou chybí tečka, místy se v nich objevují i závažnější přehmaty (odkaz na küngovské *Prohlášení ke světovému étosu* v pozn. 669 na s. 153 – uprostřed pojednání o principu konzultace v Bahá'í víře – je zřejmě omyl).

Pravopisná stránka práce je takřka dokonalá. Výrazy „bahá'í víra“ a „světový étos“ doktorandka píše diskutabilně s malým B, resp. S. Vysoká míra odbornosti textu je někdy na úkor jeho čtivosti.

Také po stránce věcné lze textu vytknout jen málo. Výjimečné nesrovnalosti typu označování prohlášení Světového domu spravedlnosti *Příslib světového míru* za „'Abdu'l-Baháův text“ na s. 105 jsou možná spíš „překlepy“ než věcné chyby.

Oceňuji komplexnost textu, který zejména ve vztahu k Bahá'í víře ve zvolené argumentaci vesměs neopouští žádná bílá místa. Pisatelka v něm systematicky a precizně plnila úkol, který na sebe vzala. Odvedla také mimořádně poctivý a důkladný výkon ve vztahu ke studiu primární literatury. Celkem vzato jde o kvalitní disertaci, kterou mohu **doporučit k obhajobě**. U té by případně mohla proběhnout i kritická diskuse k některým dílčím tématům, která v textu samotném z mého pohledu chyběla. V případě úspěšného průběhu obhajoby by nic nemělo bránit přijetí disertace, která může být hodnocena jako cenný odborný příspěvek k vysoce aktuální problematice.

Vypracoval: Mgr. Vít Machálek, Dr. Th.D.

V Pardubicích dne 16. května 2015.